

ún. *fogalmi jogtudomány* elérte a maximumot, amit értelmes módon el lehet érni. Vagyis a szűk értelemben vett tudományos megújulás vagy előrelépés azóta leginkább csak valamilyen külső intellektuális irritáció révén lehetséges: vagy új filozófiai irányzattal (például újkantianizmus, egzisztencializmus), vagy szociológiai, közgazdasági stb. módszerekkel. Herbert Hart sikere vélhetően döntően abban rejlett, hogy a kurrens *filozófiai* színvonalat tudta az átlagjogász számára is érthető és intuitíve elfogadható módon közvetíteni. Ezt persze azóta is próbálták már néhányan, de elbuktak az egymásnak ellentmondó szempontok (filozófiai kurrensesség *vs.* jogászi érthetőség és intuíció) közt egyensúlyozásban. Talán csak Hart tanítványának, Ronald Dworkinnak sikerült hasonló sikert elérnie, és talán ez összefügg azzal, hogy ő is párhuzamosan próbálta meg művelni a (politikai) filozófiát és a jogtudományt. Vagyis nem egyszerűen importálta a filozófiai gondolatokat, hanem ő maga is primer részt vett a filozófiai diskurzusban.

Cs. Kiss Lajos és Bretter Zoltán kötete csaknem másfél évtizedig készült alapos munka. Az egyik szerkesztő jogbölcész, a másik politikai filozófus: evvel is kifejezve a

harti programot, a jogtudomány és a filozófia összevezetésének igényét. A kötet az ELTE Állam- és Jogtudományi Kar Jogi Kari Konferenciák rendezvény- és kiadványsorozatának részeként jött létre. A Jogi Kari Konferenciák eredetileg Cs. Kiss Lajos és Takács Péter közös vállalkozásaként indult (lásd *Előszó* 16.), amelyet csaknem másfél évtizedes munkával Cs. Kiss Lajos fejezett be. A kutatási program elhúzódása tette lehetővé, hogy a Devlin–Hart-vita teljes anyaga is, Bretter Zoltánnak köszönhetően, a kötet részévé váljon. Így szerencsés módon – a szerkesztők tudományos irányultságát tekintve is – egyesült a jogfilozófia és a politikai filozófia, evvel is kifejezve a harti programot, a jogtudomány és a filozófia összevezetésének igényét. Egy olyan emlékmű épült, amely magasra tette a mércét, ha a jövőben valaki magyarul gyűjtéményes kötetet akar egy jogfilozófusról közzétenni. (Cs. Kiss Lajos Herbert szerkesztő: *Herbert L. A. Hart jogtudománya kritikai kontextusban. [a Devlin–Hart-vita tanulmányait szerkesztette: Bretter Zoltán]* Budapest: ELTE Eötvös Kiadó 2014, 992 p.)

Jakab András

jogtörténész, MTA Társadalomtudományi
Kutatóközpont Jogtudományi Intézet

Határok és dialogicitás

„Nyelvem határai világom határait jelentik” – a közismert Wittgenstein-idézet a tudományos beszédmódokat létrehozó és működető mechanizmusokra is érvényes. A vizsgálat tárgyának kiválasztása, a módszerek meghatározása, a hipotézis(ek) felállítása, a diskurzusba való illeszkedés jelenti értelmezési horizontunk látóhatárát, azokat a kereteket, melyek között releváns megállapítások tehetők az adott tudásterületet illetően. Ugyan-

ezek a határok teszik lehetővé a diskurzus elkülönítését, egyben megnyitják a párbeszéd lehetőségét az eltérő diszciplínák között.

A fenti gondolatok különösen jellemzőek az írásom tárgyát jelentő két konferenciakiadványra, melyek az antropológia és a hungarológia lehetőségeit járják körül a 21. század elején. A kétfajta -lógia kétfajta megközelítést jelent. Az antropológia a *conditio humana*, a Cristoph Wulf által is megidézett általános emberi természet vagy emberi jelenség világát tematizálja, míg a hungarológia a Hungarus-

tudatú emberek, a „magyarok” szellemi és anyagi dimenzióit írja le különböző terekben és időkben. Természetesen létezik közös keresztmetszet, recenzióban azonban külön-külön mutatom be a két diskurzus lehetőségeit, illetékességi területét, követve a bemutatásra kerülő kötetek szerkezetét. A köteteket a helyszín, a konferenciák konkrét és szimbolikus tere (a veszprémi Pannon Egyetem), a szervező Modern Filológiai és Társadalomtudományi Kar Antropológia és Etika Tanszéke, valamint a szerkesztő személye (Géczi János) fogja össze, illetve a határokat újrafogalmazó interdiszciplináris igény, a különböző területekről érkező szakemberek dialógusa.

Az időrendben első konferencia 2012. május 3-án került megrendezésre *Hungarológia Veszprémben* elnevezéssel, a tanácskozás anyaga 2014-ben, a Gondolat kiadásában jelent meg azonos címmel. A regensburgi Magyar Intézet igazgatója, K. Lengyel Zsolt és a veszprémi Antropológia és Etika tanszék vezetője, Géczi János szerkesztésében megjelenő kötet nemcsak a szerkesztők személyében biztosítja a projekt határokon átnyúló jellegét, hanem a hungarológia sajátosságaiban és az írások elején megfogalmazott célkitűzésekben. A tág hatókörű, Veszprém-központú hungarológia térségeken és korszakokon átívelő vállalkozás – ahogyan azt K. Lengyel Zsolt bevezetőjében elmondja –, mely az Ausztria és Németország felé hagyományosan meglévő regionális kapcsolatokat történeti és nyelvészeti kutatásokkal erősítené. Ez a kutatási mező személyek és intézmények (egyetemek, kulturális intézetek és levéltárak) kapcsolati hálóját is jelenti, közös kutatói kérdések feltevésekkel és együttműködésen alapuló kiadványokkal. Az előadók személye példát mutat a tudásterületek, szervezetek és országok közti kooperációra: a nápolyi és veszprémi

egyetem mellett a MTA Irodalom-, és Történettudományi Intézetéből, továbbá különböző levéltárakból (Győr-Moson-Sopron megye, Székesfehérvár megyei jogú város, Vas és Veszprém megye) érkeztek kutatók, hogy felvázolják javaslataikat a hungarológia lehetséges jövőbeni irányaira.

Ujváry Gábornak a hungarológia intézményesülését és történetiségét bemutató előadása után Bene Sándor a filológiával való kapcsolódási pontokat mutatja ki, ami az eszme- és irodalomtörténet vonatkozásában válhat fontossá. A diszciplína körülhatárolásának terei után egy újabb, földrajzi hungarológia fogalom kerül elővezetésre Csurgai Horváth József részéről, aki a sajátos dunántúli hungarológia egyediségét (végső soron a tudomány- és tárgyának határait) elemzi. Amadeo di Francesco, Dominkovits Péter, Somfai Balázs és Tilcsik György hozzászólásai ehhez a gondolathoz nyújtanak konkrét segítséget: a kutatók rámutatnak, hogy milyen területeken és milyen intézményi háttérrel valósult már meg a régió kulturális egységének feltárása. A kötetet Révay Valéria írása zárja le, aki az uráli nyelvrokonság sokat vitatott tézisét kapcsolja össze a magyarságtudománnyal: újabb érdekes kutatási irány lehetne az eredettel kapcsolatos, tudományos és hétköznapi vélekedések, narratívák és hitek további részletes feltárása, akár egy összehasonlító kutatás keretében. A következő eseményre és az ebből megjelenő kiadványra szintén jellemző a határokon való átlépés és a különböző tudományágak közti, kölcsönös kommunikáció.

Az Erdélyi Napok keretében, 2014. április 4-én tartott nemzetközi konferencia anyagát, továbbá az eseményt megelőző napon lefolytatott műhelytalálkozó előadásait *A test mint antropológiai tér* című kötet tartalmazza. A szerkesztők (Géczi János tanszékvezető docens

és András Ferenc adjunktus) szándéka szerint az embert körülvevő elsődleges antropológiai teret, a testet és annak határait körvonalazzák az összegyűjtött írások, többféle megközelítésben és dimenzióban – az antropológia, filozófia, nyelvészet, irodalomtudomány, pszichológia, színháztudomány, valamint az etnológia jelentik a legfőbb fókuszokat a kutatásokban. Nemcsak diszciplínák szerint mutatnak nagy változatosságot a tanulmányok, hanem a konferencia alapjául szolgáló test fogalmának meghatározásában is. A faktuális (történelmi dokumentumokként felfogott) vagy fikciós (irodalmi) szövegek testképzeteitől a test konkrét, biológiai megjelenési formáiig terjed a sor, magában foglalva a materiális, szimbolikus, társadalmi-történelmi jelentéseket és gyakorlatokat. E sokrétű vizsgálati anyagból csak néhány figyelemre méltó eredményt és kutatási irányt emelek ki.

A test napjainkban különösen problematikus fogalomná válik: a politikai test és a biopolitika (A. Gergely András), az extrém sportok öndesztuktív magatartása (Kiss Endre), a szexualitás régi/új interpretációs sémái (Földes Györgyi, Szabó F. Andrea), vagy a genetika új kérdései (Laki Beáta) jó példák erre. A szövegeket összeolvasva azonban kiderül, hogy a történelmi értelemben értett test hasonló kulturális jelentéseket hordoz: a bibliai embertől haladva (Boros István) az emlékéllítés narratíváin át (Keszeg Vilmos) haladva egészen a test mint régészeti rom metaforájának eredetéig (Kocziszkó Éva) ugyanazt a folyton változó, határait és önmagát átalakító, elnyomó és felszabadító hatásrendszer működését figyelhetjük meg a test vonatkozásában. Az eddig említett témák külső nézőpontokat hordoznak, pedig a test az

önazonosság és önérzékelés számára ugyanolyan fontos tényező, ahogyan azt a pszichológiai vizsgálatok is igazolják. A média által sugallt karcsúságideál internalizációja (Pukánszky Judit), a kéz és a láb szociálpszichológija (Lengyel Zsolt), vagy a test határainak szabályozása különböző kontextusokban (Lovászi Anett és Dúll Andrea) megmutatják ennek a kutatási iránynak a potenciálját. Ha még hozzátesszük mindezekhez a színházi test (ki)állításának lehetséges jelentéseit (Csehy Zoltán, Di Blasio Barbara), a felöltözött és kivetkőztetett test néprajzi fogalmát (Mészáros Tímea), a filozófia kérdésfeltevéseit (András Ferenc, Sivadó Ákos és V. Szabó László), vagy a neveléstudomány dimenzióit (Thun Éva), akkor láthatjuk igazán a test antropológiájának változatosságát és gazdagságát.

A kötetet záró, a kolozsvári, pécsi és veszprémi hallgatói műhelyek eredményeit bemutató szekció írásai főleg az irodalomtudomány területeit érintik, ezen belül lépik át, illetve bővítik a kutatás határait, nyelvek, műfajok és népek, nemzetiségek, országok tekintetében. A 2015-ös évben folytatódik ez a munka, az antropológiai konferencia címe idén (ami az eddigi gondolatmenetet folytatja és részletezi majd): *Térátlépések*. (Géczi János – K. Lengyel Zsolt szerkesztők: *Hungarológia Veszprém*ben. Budapest–Veszprém: Gondolat Kiadó – Pannon Egyetem Modern Filológiai és Társadalomtudományi Kar, *Antropológia és Etika Tanszék*, 2014, 100 p.; Géczi János – András Ferenc szerkesztők: *A test mint antropológiai tér*. Pannon Egyetem Modern Filológiai és Társadalomtudományi Kar, *Veszprém*, 2014, 318 p.)

Somogyvári Lajos
óraadó oktató, Pannon Egyetem